

ЛУКИАН
ТИМОН, ИЛИ
ЧОВЕКОМРАЗЕЦЪТ

Превод от старогръцки: Александър Ничев, 1971

chitanka.info

ЛИЦА:

ТИМОН
ЗЕВС
ХЕРМЕС
ПЛУТОС
СИРОМАШИЯТА
ГНАТОНИД
ФИЛИАД
ДЕМЕЙ
ТРАЗИКЪЛ

ТИМОН

Зевсе, боже на приятелството, гостоприемството, другарството, домашното огнище, клетвата! Мълниеносецо, облакосъбирателю, гръмовержецо и всякакъв друг, какъвто те наричат тези поразници поетите, особено когато ги затруднява размерът — защото тогава с многото си имена ти им подпираш падащия стих и запълваш дупките в ритъма! Къде ти е сега оглушителната светкавица, тежкогрохотният гръм, пламтящата, бляскава, ужасна мълния^[1]? Всичко това вече се оказва празна приказка и прост поетически дим, като махнем тупурдията на имената ти. Та твоето възпявано далекобойно и винаги готово оръжие не зная как тъй напълно угасна, то е студено и не съдържа вече нито искрица гняв срещу несправедливците!

Да, който смята да престъпи клетва, ще се уплаши по-скоро от един недогорял вчерашен фитил, отколкото от пламъка на твоята всеукротяваща мълния. На такива им се струва, че хвърляш някаква запалена главня, та не се боят от нейния огън или дим и мислят, че единственото, което могат да получат от удара, е да бъдат покрити със сажди. Ето, затова и Салмоней се осмеляваше да гърми насреща ти, без да бъде съвсем неубедителен, като се репчеше и горещеше срещу един Зевс с тъй изстинал гняв. Че как иначе, щом като ти спиш, сякаш опит от мандрагора^[2], и нито чуваш клетвопрестъпниците, нито наблюдаваш несправедливците, гуреливиш се и недвиждаш какво става, а ушите ти оглушали като на старец!

Когато беше още млад, избухлив и с буен гняв, ти предприемаше много неща срещу несправедливците и насилниците и никога не сключваше примирие с тях, мълнията ти беше винаги в действие, егидата^[3] ти се тресеше, гърмът трещеше, светкавицата непрестанно летеше, сякаш копия при престрелка, земята се тръскаше като в сито, снегът валеше на преспи, градът — като камъни. И, за да ти го кажа грубо, дъждовете бяха буйни и стремителни, всяка капка беше река, та по времето на Девкалион за кратко време стана такова корабокрушение^[4], че всичко потъна под водата и само едно ковчеже едвам се спаси, като спря на Ликорей, пазейки последната искрица човешко семе — за да се нареди още по-голямо зло!

Затова сега получаваш от тях заслужена отплата за лекомислието си: вече никой не ти принася жертви, никой не те увенчава — освен ако някой стори това между другото на олимпийския празник, и то не защото смята, че върши нещо нужно, ами изпълнявайки стар обичай. Така малко по-малко те, о най-благородни сред боговете, ще те лишат от почести и ще те доведат до положението на Кронос. Няма да говоря колко пъти вече са грабили храма ти. Някои туриха ръка дори на самия тебе в Олимпия, а ти, високогърмящият^[5], не посмя да насъскаш кучетата или да викнеш съседите, да ти се притекат на помощ и ги хванат още докато се готвят да бягат. Не, ти, храбрият гигантоубиец и титанопобедител^[6], си седеше, докато те ти режеха къдрицата, макар че в десницата си държеше десет лакти мълния! Кога най-сетне, чудако, ще престанеш да гледаш на тези неща с такова безгрижно пренебрежение? Кога ще накажеш тази тъй голяма неправда? Колко Фаетоновци и Девкалионовци^[7] ще бъдат достатъчни за тази неизчерпаема дързост на хората?

Но нека оставя общите работи и кажа за своите. Аз издигнах толкова атиняни и от сетни бедняци ги направих богати, помогнах на всички нуждаещи се, или по-точно, пропилях на купища богатството си за благоденствие на приятелите си, а сега, когато поради това станах бедняк, те вече не щат и да ме знаят, дори не ме поглеждат. А преди ме тачеха, кланяха ми се и зависеха от моето кимване! Да, дори когато вървя по улицата и срещна някого от тях, той минава край мене като край гробна плоча на отдавнашен мъртвец, съборена и катурната от времето, и не я чете; други, щом ме видят отдалече, свиват по-друга

улица, за да не видят една отвратителна и непоносима гледка: тогава, който до вчера бе техен спасител и благодетел!

Затога в нещастията си се обърнах към този пущинак, навлякох козя кожа, работя земята за четири обола надница и философствувам с пустошта и копачката. Тук, струва ми се, ще спечеля поне едно: не ще виждам мнозина несправедливо щастливи. Това е много мъчително! Хайде най-сетне, сине на Кронос и Рея, отърси се от тоя сън дълбок и сладостен — ами че ти надспа дори Епименид! — раздухай мълнията или я запали от Ета, вдигни голям пламък и покажи гнева на мъжествения, младия Зевс, ако не са верни приказките на критяните за тебе и за твоя гроб там, на Крит^[8].

ЗЕВС

Хермесе, кой е този, дето се е разкряскал край планината Химет, в полите ѝ, целият мръсен, кален, намъкнат в кожа? Мисля, че се е навел и копае. Бъбрив човек, дързък! Сигурно е някой философ, иначе нямаше да държи такива безбожни речи против нас.

ХЕРМЕС

Що думаш, татко? Не познаваш ли Тимон, сина на Ехекрат, от дема Колит? Този е, дето често ни гощаваше на прекрасни жертвоприношения, новият богаташ, дето колеше цели хекатомби, при когото бяхме свикнали да празнуваме бляскави Диасии^[9].

ЗЕВС

Ах, каква промяна! Онзи, прекрасният, богатият човек, обиколеният от толкова приятели? Какво му се е случило, че е станал такъв — мръсен, нещастен, прост копач, явно — надничар, с тежка копачка в ръцете?

ХЕРМЕС

Би могло да се каже, погуби го добротата, човеколюбието и състраданието му към всички нуждаещи се, но всъщност — глупостта, простотата и непридирчивостта към приятелите му. Той не разбираше, че угажда на гарвани и вълци. Не, когато толкова ястреби къльвяха дроба на този нещастник, той смяташе, че те му са приятели и другари, че от благоразположение към него се радват на тая храна. Те усърдно

оголиха костите му и ги оглозгаха, после много старателно изсмукаха колкото мозък имаше в тях и си тръгнаха, като го оставиха изсъхнал и с отрязани корени. Сега вече нито го познават, нито го поглеждат — че отде накъде? — не му помагат и нищо не му дават от своя страна. Затова, както виждаш, с копачка в ръка и с кожа на гърба той от срам е напуснал града, работи земята срещу надница и полудява от мъка, че обогатените от него го подминават и дори не щат да знаят Тимон ли му беше името!

ЗЕВС

Наистина този човек не заслужава пренебрежение или немара. Той е нещастен и с право негодува. Та ние ще постъпим като неговите проклети ласкатели, ако забравим човек, който ни е пожертвувал на олтарите си толкова тлъсти бедра от бикове и кози^[10]! Носът ми още усеща миризмата им.

Иначе, поради заетост, поради силен шум от клетвопрестъпници, насилници и грабители, а също поради страх от светотатци — а те са много, трудно е да се увардиш от тях, не ни оставят да затворим очи дори за миг, — вече много време не съм и поглеждал към Атика, особено пък откакто сред тях възникнаха философията и словоборствата. Когато там се борят помежду си и крещат, не можеш дори да чуеш молитвите, та трябва или да седиш със запушени уши, или да загинеш от тях, когато гръмогласно занареждат за някаква добродетел, за безтелесни същности и глупости. Поради това стана тъй, че оставихме без внимание и тогава, който не е лош човек.

Но ти, Хермесе, вземи Плутос и бързо иди при него. Нека Плутос води със себе си Съкровището, нека двамата останат при Тимон и да не го напуцат тъй лесно, дори ако той поради добротата си отново захване да ги гони от къщи. А за ласкателите му и за неблагодарността, която са показали към него, аз отново сам ще помисля. Те ще бъдат наказани, след като поправа мълнията си: двата ѝ най-големи лъча се счупиха и изкривиха, когато неотдавна я запратих по-ревностно срещу софиста Анаксагор, който убеждаваше учениците си, че нас, боговете, изобщо никакви ни няма. Но аз не го умерих — над него постави ръка Перикъл^[11]. Мълнията отскочи върху Анакейона, запали го и сама едва не се разби в скалите. Впрочем засега ще им стигне това наказание, че гледат Тимон свръхбогат.

ХЕРМЕС

Какво значи да кряскаш, да бъдеш нахален и дързък! Това е полезно не само за адвокатите, но и за молещите. Ето на, ей сега Тимон от сетен бедняк ще стане богаташ, защото издигна глас, изрече дръзко молитвата си и обърна вниманието на Зевс. А ако продължаваше да копае мълчалив и приведен, и досега щеше да си копае незабелязан от никого.

ПЛУТОС

Но аз няма да отида при него, Зевсе!

ЗЕВС

Защо, драги Плутосе, и то след като ти заповядвам аз?

ПЛУТОС

Защото, кълна се в Зевс, ме оскърбяваше, изнасяше ме от къщи, правеше ме на парченца — мене, дето съм му бил приятел още от бащино време! — и само дето с маши не ме е гонил от дома си! Също като човек, който отхвърля жар от ръката си! Пак ли да ида да ме раздава на паразити, блюдолизци и курви? Пращай ме при хора, които ще оценят подаръка ти, Зевсе, които ще ме уважават, за които ще бъда тачен и желан. А тези гарги глупави нека си останат със Сиромашията, която предпочитат пред мене! Нека получат от нея кожа и копачка и бъдат доволни — нещастници такива! — че са изкарали четири обола, след като безгрижно са пропуснали подарък от десет таланта!

ЗЕВС

Нищо подобно не ще прави вече Тимон срещу тебе. Копачката добре го е поучила, че трябва да предпочита тебе пред Сиромашията — освен ако не е съвсем нечувствителен в кръста. Но ти ми се виждаш доста капризен: сега обвиняваш Тимон, задето разтворил вратите пред тебе, оставил те да скиташ свободно, не те заключвал и ревнувал. Други пъти, наопаки, се възмущаваше от богатите и казваше, че стоиш заключен от тях с резета, ключове и печати, та не ти е възможно дори да зърнеш светлината. Ти се оплакваше от това пред мене и казваше, че се задушаваш в дълбокия мрак. Поради това се явяваше пред нас

бледен, потънал в грижи, с пръсти, изкривени от навика да броиш пари, и заплашваше, че ще избягаш, ако ти падне случай. Изобщо тая работа ти се виждаше свръхужасна — да момуваш като Даная в медна или желязна стая, наглеждан от строги и хитри възпитателки — от Лихвата и от Сметката.

Ти казваше, че те постъпват глупаво: обичат те прекомерно, а, макар че могат, не смеят да вкусят от тебе, нито спокойно да покажат любовта си като твои господари. Не, те бдят и те вардят, без да мигнат, те гледат само печата или катинара и смятат за достатъчно удоволствие не възможността да се наслаждават самите те, а това, дето не предлагат никому насладата — като кучката в обора^[12], която нито сама яде ечемика, нито го дава на гладния кон. Отгоре на всичко ти се надсмиваше над тях, задето те пестят, пазят и, най-странното, те ревнуват от самите себе си, а не знаят, че някой проклет роб, управител или обесник тайно се вмъква и се напива, като оставя нещастния и необичан господар да бодърствува над лихвите пред мъждиво тесногърло светилниче с изсъхнал фитил. Как, нима не е несправедливо това, дето преди обвиняваше тях, а сега порицаваш Тимон за противното?

ПЛУТОС

Да, но ако решиш да издирваш истината, ще видиш, че и в двата случая постъпвам основателно. От една страна, тази прекомерна разпуснатост на Тимон ще оцениш като пренебрежение, а не като благоразположение към мене; от друга, онези, които ме пазят, заключен в сандъци и мрак, и гледат да им стана по-тлъст, по-мазен и по-едър, и нито сами ме докосват, нито на свят ме показват, за да не би някой да ме види, аз съм смятал, че са безумци и грубияни, защото, без да съм нещо крив, ме турят да гния в толкова окови, без да знаят, че след малко ще си отидат, като ме оставят на някой друг, на някой щастливец.

Тъй че аз не хваля нито тези, нито прекомерно разточителните спрямо мене, а само — и това е най-доброто — които знаят мярка в нещата и нито напълно се въздържат от мене, нито изцяло ме изхвърлят. В името на Зевс, помисли, Зевсе, ако някой встъпи в законен брак с жена млада и хубава, а после нито я пази, нито изобщо я ревнува, оставя я да ходи, където си ще, денем и нощем и да се отдава

на желаещите я, че и сам я води към разврат, отваря ѝ вратите, покварява я и вика всекиго при нея, няма такъв човек изглежда, че я обича? Поне ти, Зевсе, не ще кажеш това: ти самият си любил толкова много!

Ако пък някой, наопаки, вземе дома си свободно родена жена, за да въди законни деца, и нито сам се докосва до цъфтящата и прекрасна девойка, нито другиму позволява да я погледне, ами под ключ я държи мома, безплодна и бездетна, и то като твърди, че я обича, нещо явно и от цвета на лицето му, и от изпитото му тяло, и от хлътналите му очи, може ли такъв човек да не ти се стори луд? Той трябва да създава челяд и да се радва на брака си, а ето че оставя толкова красиво и мило момиче да вехне и цял живот го гледа като Деметрина жрица^[13]! От това се възмуствам и самият аз: едни позорно ме захвърлят, пръскат и изчерпват, а други ме държат вързан като жигосан роб беглец.

ЗЕВС

Какво ще им се сърдиш? И едните, и другите са хубаво наказани. Едните, подобно на Тантал, жадни, гладни, с изсъхнали уста, са зяпнали към златото, а другите са като Финей, харпиите грабят храната от гърлото им. Но хайде, върви вече при Тимон, сега ще го намериш много по-разумен.

ПЛУТОС

Какво, ще престане ли той ревностно да ме изгриба като от пробит съд, преди да съм се влял напълно, за да предотврати притока ми, та да не го удавя с обилното си течение? Струва ми се, че наливам вода в бъчвата на Данаидите и че напразно се вливам, при положение че съдът тече — преди да се влее, потокът изтича. На тази бъчва отвърстието за изтичане е по-широко и излазът е безпрепятствен.

ЗЕВС

Да, разбира се, ако не затъкне това отвърстие и го остави да зее, ти скоро ще изтечеш, а той отново ще намери кожата и копачката в утайките на бъчвата. Но хайде, вървете вече и го обогатете. А ти, Хермесе, не забравяй на връщане да доведеш циклопите от Етна, за да поправят и поизострят мълнията ми. Скоро ще ни потрябва да бъде остра.

ХЕРМЕС

Да вървим, Плутосе! Какво има? Ти накуцваш? Не знаех, драги, че си бил не само сляп, но и куц.

ПЛУТОС

Това не е всякога, Хермесе. Когато отивам при някого по заповед на Зевс, не зная как, ставам бавен и почвам да куцам с двата крака, та с мъка стигам до целта, а очакващият ме е често вече старец. Когато пък трябва да се върна, тогава ще ме видиш крилат, по-бърз и от сън. Само щом падне въжето^[14], аз съм вече обявен за победител: така прескачам стадиона, че зрителите понякога не могат дори да ме зърнат.

ХЕРМЕС

Това не е вярно. Аз мога да спомена мнозина, които вчера не са имали нито грош, за да си купят въже, а днес изведнъж са богати прахосници, возят ги бели коне, а по-рано никога не са имали даже магаре. Те ходят облечени в пурпур и със златни пръстени на ръцете и, мисля, сами не вярват, че богатството им не е сън.

ПЛУТОС

Това е нещо друго, Хермесе. Тогава не стъпвам със своите нозе и не Зевс, а Плутон ме изпраща при тях, тъй като и самият той е плутодарител, тоест дарител на богатство, и велик благоподател. Това впрочем се вижда и от името му. И тъй, когато трябва да се преселя от одного у другото, мене ме турят в завещание, запечатват ме грижливо, вземат ме на ръце и ме пренасят. И тогава мъртвецът лежи в някакъв тъмен кът, коленете му са покрити с вехта тъкан и котките се бият за него, а мене претендентите ме чакат на площада с отворени уста, както пискливите пилци чакат ластовицата да дойде.

След това свалят печата, срязват платното, изваждат завещанието и обявяват новия ми господар — някой сродник, ласкател или развратен роб, ценен като любовник, с все още бръснати бузи; заради различните и всевъзможни удоволствия, които, макар и вече на възраст, е доставял на господаря си, този юнак получава голяма награда и, който и да е той, ме грабва заедно със самото завещание и бяга с него. Така довчерашият Пирий, Дромон или Тибий се превръща в Мегакъл,

Мегабаз или Протарх и оставя другите да се гледат със зяпнали уста, потънали в истинска скръб: каква скумрия им се изплъзва от диплите на мрежата, след като е глътнала толкова стръв!

И този неоялан и дебелокож човек се нахвърля върху мене; той, който още трепери от оковите, той, който наостри уши, щом чуе някой минувач да плесне с бич, и пада пред мелницата като пред храм^[15], е вече непоносим за околните. Той псува свободните и налага с бич бившите си другари по робство, за да опита дали и нему са позволени такива неща, докато налети на някое курве, запали се от страст към коне или се предаде на блюдолизници, които ще му се кълнат, че е по-красив от Нирей, по-благороден от Кекроп или Кодър, по-умен от Одисей, по-богат от шестнайсет Крезовци, взети вкупом. И така за кратко време нещастникът пропилява събираното малко по-малко чрез много измами, грабежи и коварства.

ХЕРМЕС

Почти тъй става, както казваш. Ами когато ходиш със своите нозе, как тъй намираш пътя, като си сляп? Как разпознаваш онези, при които Зевс те праща, след като ги сметне достойни за богатство?

ПЛУТОС

Как, ти смяташ, че издирвам какви са те? Кълна се в Зевс, не твърде. Иначе нямаше да оставя Аристид, за да премина към Хипоник, Калий и други атиняни, които не струват нито пукната пара.

ХЕРМЕС

Добре, но какво правиш, когато бъдеш пратен?

ПЛУТОС

Скитам нагоре-надолу и блуждая, докато ненадейно попадна на някого. А първият, който ме срещне, който и да е той, ме води у дома си, като благодари на тебе, Хермесе, за неочакваната печалба.

ХЕРМЕС

Значи, Зевс остава измамен, като мисли, че ти изпълняваш неговото решение и обогатяваш онези, които той смята за достойни да бъдат богати?

ПЛУТОС

И то напълно справедливо, драги, щом като знае, че съм сляп, а ме праща да издирвам нещо тъй мъчно за намиране, тъй отдавна изчезнало от живота, което дори Линкей не ще намери лесно — тъй неясно и мъничко е то! Затова, понеже добрите са малко, а главно негодниците владеят всичко в държавите, като скитам, аз по-лесно срещам такива и попадам в техните мрежи.

ХЕРМЕС

Ами после, когато ги изоставиш, как избягваш толкова лесно, щом не знаеш пътя?

ПЛУТОС

Тогава ставам някак си остроок и бързоног — само в момента на бягството си.

ХЕРМЕС

Хайде, отговори ми и на този въпрос: как тъй, като си, с извинение, сляп, та още и блед, че и тежък в краката, имаш толкова любовници, всички гледат към тебе и, ако им се дадеш, се смятат за щастливи, ако пък не им се дадеш, не могат да живеят? Аз зная не малко хора, тъй нещастно влюбени в тебе, че се хвърлят „от скали извисени“ „в морето рибеобилно“^[16], смятайки, че ги презираш, тъй като никога не си ги поглеждал. Но зная, че и ти сам ще се съ согласиш, ако познаваш себе си: те са същински корибанти^[17], щом са си загубили ума по такъв любовник.

ПЛУТОС

Как, ти мислиш, че ме виждат какъвто съм, тоест хром, сляп и прочее?

ХЕРМЕС

Но как иначе, Плутосе, освен ако и те самите не са слепи?

ПЛУТОС

Не са слепи, любезни, ами невежеството и измамата, които сега владеят всичко, ги умопомрачават. Пък и самият аз, за да не изглеждам съвсем грозен, си слагам привлекателна маска, посипана със злато и скъпоценности, обличам пъстри дрехи и тъй им се показвам. А те, като смятат, че виждат самата красота, се влюбват и загиват, щом не сполучат. Ако някой ме съблече и покаже пред тях, ясно е, те сами биха осъдили себе си, задето са били слепи за такива огромни неща и влюбени в противни и грозни работи.

ХЕРМЕС

Как става, че след като забогатееят и сами си сложат маската, продължават да се мамят, та ако човек рече да им я отнеме, биха дали по-скоро главата си, отколкото маската? Защото не е възможно да не знаят, че тази красота е изписана, щом като виждат всичко отвътре.

ПЛУТОС

В това отношение, Хермесе, ми помагат не малко неща.

ХЕРМЕС

Кои са те?

ПЛУТОС

Когато някой ме срещне и разтвори вратата си, за да ме приеме, заедно с мене незабелязано влизат Гордостта, Безумието, Самохвалството, Разпуснатостта, Високомерието, Измамата и хиляди други. След като предаде душата си в тяхна власт, човекът захваща да се диви на това, което не заслужава да му се дивят, стреми се към достойното за укор и обожавана мене, бащата на всички онези навлезли с мене и обкръжаващи ме злини, и би понесъл всичко, но не и да се лиши от мене.

ХЕРМЕС

Какъв си гладък, слизест, трудноудържим и беглив, Плутосе! Никаква сигурна дръжка не предлагаш! Като змиорка, като смок, неизвестно как, се изплъзваш измежду пръстите! Сиромашията, наопаки, е леплива, лесно се хваща, хиляди шипове са израсли по цялата ѝ снага, та който я доближи, веднага се хваща и не може лесно

да се пусне. — Но ние се разбърбихме и пропуснахме едно важно нещо.

ПЛУТОС

Кое?

ХЕРМЕС

Не доведохме Съкровището, а то ни беше крайно нужно.

ПЛУТОС

Не се грижи за това. Когато се качвам при вас, аз го оставям на земята и му заръчвам да стои вътре под ключ и да не отваря никому, освен ако ме чуе да му викам.

ХЕРМЕС

Така, нека вече стъпим в Атика! Върви с мене, като се държиш за плаща ми, додето стигна границата ѝ.

ПЛУТОС

Добре, че ме водиш за ръка, Хермесе. Ако ме оставиш, сигурно ще се заблудя и ще попадна на Хипербол или Клеон. — Но какъв е тоя звук, сякаш желязо се блъска о камък?

ХЕРМЕС

Това е Тимон, копае наблизко каменистата си нивица. Охо, тук е и Сиромашията, хей там — Трудът, Търпението, Мъдростта, Мъжеството и цялата тълпа от подвластните на Глада, много по-добри от твоите оръженосци!

ПЛУТОС

Хермесе, хайде да си вървим, по-бързо! Ами че ние не можем стори нищо свястно с човек, обкръжен от такава голяма войска!

ХЕРМЕС

Инак е решил Зевс. Нека не се плашим!

СИРОМАШИЯТА

Убиецо на Аргос^[18]! Къде си повел тогова?

ХЕРМЕС

Ей на тук, при Тимон ни проводи Зевс.

СИРОМАШИЯТА

Как, Плутос при Тимон, след като аз го приех в окаяно състояние от Разкоша, след като го предадох на ето тези тук, на Мъдростта и Труда, и го направих човек честен и достоен?

Тъй лесно ли ви се вижда да унижавате и онеправдавате мене, Сиромашията, та ми грабвате единственото, което имах? Затова ли съм го обработила според добродетелта, та да го вземе отново Плутос, да го връчи, както някога, на Гордостта и Грубостта, да го направи изнежен, низък и неразумен и да ми го върне отново, вече същинска дрипа?

ХЕРМЕС

Зевс е решил така, Сиромашийо!

СИРОМАШИЯТА

Отивам си! Но и вие, Труд, Мъдрост изостаналите, ме последвайте! А той скоро ще разбере кого изгубва в мое лице: добрата помощница, учителката на прекрасното, чрез общуване, с която бе телом здрав и умствено бодър, защото живееше като мъж и се уповаваше на себе си, а всички тези многобройни излишества смяташе за чужди на себе си, както е всъщност.

ХЕРМЕС

Отиват си. Хайде да се доближим до него.

ТИМОН

Кои сте вие, проклетници? Какво искате, че идвате тук да додявате на един човек работник, надничар? Но вие не ще си идете току-тъй, мръсници такива до един! Ей сега ще ви смачкам аз с буци и камъни!

ХЕРМЕС

Недей, Тимоне, не хвърляй! Не хвърляш по хора, аз съм Хермес, а този е Плутос. Изпрати ни Зевс, като чу твоите молитви. Хайде честито, приемай щастието и остави работата!

ТИМОН

И вие ще си изпатите, макар че сте богове, както казвате! Аз мразя всички, и хора, и богове, а пък тоя слепец, който и да е, ще го смажа с копачката!

ПЛУТОС

Да си вървим, Хермесе, за бога! Вижда ми се, човекът е обхванат от прекомерна лудост, да не вземе да ми стори някакво зло, че тъй да си отида!

ХЕРМЕС

Без глупости, Тимоне, ами остави тая голяма дивост и суровост, протегни ръце и вземи щастливата съдба, забогатея отново, бъди пръв сред атиняните и презирай онези неблагодарници! Ти ще бъдеш единственият щастливец!

ТИМОН

Нищо не ща от вас! Не ми додявайте! Достатъчно богатство за мене е копачката. Що се отнася до другото, аз съм най-щастлив, когато не виждам никого.

ХЕРМЕС

Толкова нелюбезно, приятелю? Тези ли тежки и грозни слова да обадя на Зевса?^[19]

Разбира се, естествено е да бъдеш човекомразец, след като си претеглил толкова зло от хората, но богомразец — в никакъв случай, след като боговете така се грижат за тебе!

ТИМОН

Добре, Хермесе, на тебе и на Зевс съм крайно благодарен за грижата, но Плутос няма да приема.

ХЕРМЕС

Че защо?

ТИМОН

Защото той и по-рано стана причина за хиляди мои беди, като ме предаде на ласкатели, надокара интриганти, събуди омраза към мене, разврати ме със сладострастие, изправи ме срещу завистта и накрай тъй коварно и предателски ме изостави! Тогава прекрасната Сиромашия ме закали с най-мъжествен труд. Като се отнасяше към мене правдиво и откровенно, тя ми даваше нужното и ме възпита да презирам оная сган. Тя постави в зависимост от самия мене надеждите на живота ми и ми показа где е моето богатство, което нито ласкателството на блюдолизеца, нито заплахите на доносника, нито бунтът на народа, нито вотът на депутата, нито коварството на тиранина би могло да ми отнеме.

Затова, закрепнал от труда, аз обработвам трудолюбиво тая земя, не виждам никакво градско зло и получавам от копачката си достатъчна и трайна прехрана. Тъй че върни се назад, Хермесе, и отведи Плутос при Зевс. А за мене би било достатъчно едно: да накарам всички хора, от мало, та до голямо, да реват от болка.

ХЕРМЕС

Недей, драги! Не всички са нагласени за реване. Но я остави тия сръдни и детинщини и вземи Плутос. Не бива да отхвърляш даровете на Зевс!

ПЛУТОС

Тимоне, искаш ли да се защитя пред тебе? Или като говоря, ти досаждам?

ТИМОН

Казвай, но накратко и без уводи като тия на хитреците — оратори. Ще изтърпя няколко твои думи заради Хермес.

ПЛУТОС

Би трябвало може би да произнеса дълга реч след толкова твои обвинения. Но както и да е, разсъди дали, както казваш, съм те онеправдал — аз, който станах причина за всички твои сладости: за

почест, първенство, венци и всякакъв друг разкош. Благодарение на мене ти бе уважаван, възпяван и ухажван. А пък ако си изпатил нещо лошо от ласкателите си, аз не съм ти крив. По-скоро лично аз съм онеправдан от тебе, защото ти най-позорно ме подложи на онези проклетници, които те възхваляваха, които ти мътеха главата и по всички начини ме дебнеха. И накрай ти казваш, че съм те предал! Напротив, аз сам бих те обвинил, че по всички начини съм бил гонен от тебе, че с главата надолу съм бил изтласкан от къщата ти. Затова твоята многоуважаема Сиромашия вместо в мека тъкан те облече в тая кожа. Тъй че, на, Хермес е свидетел как се молих на Зевс да не дохождам вече при тебе, след като ти се отнесе към мене тъй враждебно!

ХЕРМЕС

Но сега, Плутосе, ти виждаш какъв е вече той. Живей спокойно с него. А ти копай, Тимоне, както си копаеше.

Ти пък доведи Съкровището под копачката му: като го викнеш, то ще дойде.

ТИМОН

Трябва да се подчиня, Хермесе, и отново да стана богат. Какво да прави човек, когато го насилват боговете? Но само помисли в какви неприятности захвърляш мене, нещастния! Досега живях най-честито, а сега изведнъж, без да съм извършил нищо лошо, ще получа толкова злато и ще поема толкова грижи!

ХЕРМЕС

Макар че това е мъчно и непоносимо, Тимоне, изтърпи го заради мене, та твоите ласкатели да се пукнат от завист! А пък аз ще отлетя през Етна към небето.

ПЛУТОС

Той си отиде, както изглежда. Тъй заключавам от движението на крилете му. — Ти остани тук. Щом си отида, ще ти пратя Съкровището. Или, по-добре, копай. — Тебе думам, златно Съкровище, подчини се на Тимон и му се остави да те намери. — Копай, Тимоне, забивай дълбоко! Аз ще ви оставя.

ТИМОН

Хайде, копачке, дръж се и неуморно викай Съкровището, от дълбините да дойде на белия свят! — Зевсе, чудотворецо, мили корибанти, Хермесе, печелнико, отде толкова злато! Или може би това е сън? Страх ме е да не се разбудя и намеря въглени! Но не, това е злато, сечено, червеникаво, тежко и свръхприятно за окото!

О злато, най-прекрасно достояние!^[20]

Като пламнал огън светиш ти денем и нощем!^[21] Ела, най-скъпо и най-желано! Сега вярвам, че някога Зевс се бил превърнал в злато. Че коя девойка не ще приеме с разтворени обятия такъв хубав любовник, който се стича през покрива й?^[22]

Мидасе! Крезе! Делфийски дарове!^[23] Колко нищожни сте вие в сравнение с Тимон и с Тимоновото богатство! Та с него не може да се мери дори персийският цар! Копачко, скъпа моя кожо, най-добре е вас да посветя на Пан, а самият аз ще купя целия този край, ще построя върху съкровището куличка, достатъчна да преживея самичък. Решавам, тя ще ми бъде и гроб, след като умра. За останалата част от живота ми нека бъде решено и узаконено следното:

Никакви връзки, никакви познанства, само презрение! Приятел, гост, другар, олтар на Милостта — всичко това е глупост голяма. Да жалиш плачещия, да помагаш на бедния — това е беззаконие, провала на нравите! Животът ми ще бъде самотен, като на вълк, и единственият ми приятел ще е Тимон!

Всички други са врагове и затворници, и да проговориш някому от тях, е омърсяване. И ако само видя някого, денят е нещастен. И изобщо нека за мене те не се различават от каменни и бронзови статуи. И нито вестител от тях ще приемам, нито възлияние с тях ще правя. Нека пустинята бъде границата ми откъм тях! Близки, сродници, земляци, самото отечество — всичко това са глупави и ненужни имена, амбиции на безразсъдни люде! Нека само Тимон бъде богат, да презира всички, самичък да живее в разкош със себе си, далече от ласкателство и досадни похвали! Нека сам принася жертви и участвува в жертвени

пирове! Сам да си бъде съсед и близък — далече от другите! Нека бъде решено: ако трябва да умре, ще се прости със себе си и самичък ще си сложи погребален венец!

И нека имам най-приятното име „Човекомразецът“, а белези на нрава ми да бъдат мрачността, грубостта, суровостта, злобата и нелюдимостта! Ако видя някого, който загива в огън и моли да угася пламъка, с масло и смола ще го гася! Ако зимно време реката отнася някого и той простира ръце и моли да бъде извлечен, ще го блъсна и потопя с главата надолу, та да не може да изплава! Тъй всеки ще си получи заслуженото!

Законът бе внесен от Тимон, син на Ехекратид, от дема Колит; гласуван бе в Народното събрание от същия Тимон.

Така! Решихме го и мъжки държим на него!

Но много ми се ще всички да разберат, че съм станал свръхбогат: това ще ги накара да се обесят.

Но какво е туй? Я, каква бързина! Отвред се стичат хора, опрашени, запъхтени! Не зная отде са подушили златото! Дали да се изкача на този хълм и ги прогоня, като хвърлям камъни от позицията си, или само веднъж да престъпя закона си и поговоря с тях, та презрението ми да ги мъчи още повече? Мисля, туй е по-добро. Значи, оставам тук и ще ги приема. Я да видя, кой е този, първият! Гнатонид, ласкателят, който неотдавна, като му поисках милостиня, ми подаде въже — той, който често беше повръщал дома ми цели бъчви вино. Но добре, че иде. Ще си изпати пръв от всички.

ГНАТОНИД

Не казвах ли аз, че боговете не ще изоставят добрия човек Тимон? Здравей, Тимоне, най-прекрасни, най-мили, най-скъпи другарю по пиене!

ТИМОН

Здравей и ти, Гнатониде, най-алчен от всички ястреби и най-развратен сред хората!

ГНАТОНИД

Все такъв шегобиец си ти! Но къде е гощавката? Да знаеш, нося ти нова песен от последните си дитирамби^[24].

ТИМОН

Но много прочувствено ще запееш елегии под тази копачка!

ГНАТОНИД

Какво е това? Ти ме биеш, Тимоне? Ще викам свидетели! Херакле, олеле, олеле! Давам те под съд за телесна повреда!

ТИМОН

А ако се позабавиш още малко, ще ме съдиш за убийство!

ГНАТОНИД

Няма, няма! Но ти можеш да излекуваш напълно раната ми, като й посипеш малко златице. Страшно кръвоспиращо лекарство!

ТИМОН

Още ли си тук?

ГНАТОНИД

Отивам си. Но ти няма да прокопсаш, като си станал такъв проклет!

ТИМОН

Кой е този, дето приближава, гологлавият? Филиад, най-гньсният от всички блюдолизци! Той получи от мене една нива и два таланта зестра за дъщеря си, награда за една похвала: веднъж пях, а той, докато всички останали мълчаха, единствен ме превъзнесе с похвали и се закле, че пея по-сладко дори от лебед. Когато неотдавна ме видя болен и аз го доближих с молба за помощ, този добряк ме обсипа с удари.

ФИЛИАД

Какво безсрамие! Сега ли познавате Тимон? Сега ли Гнатонид е негов приятел и другар по пиене? Но той си изпати хубаво, неблагодарникът такъв! Ние, старите приятели, връстници и земляци, все пак сме скромни, за да не изглеждаме нахални. — Здравей, господарю! Внимавай, варди се от тези мръсни ласкатели, които само седят на трапезата ти, а инак по нищо не се отличават от гарвани! Не

бива да вярваш на никого от днешните: всички са неблагодарници и подлеци! А пък аз ти носех един талант, за да си посрещнеш нуждите, и по пътя, като наближих, чух, че си станал богат и пребогат. Затова дойдох да ти дам тоя съвет. Впрочем ти, който си тъй мъдър, може би нямаш нужда от моите думи, ти и на Нестор би дал нужното напътствие.

ТИМОН

Така е, Филиаде. Но ела по-близо. И тебе ще здрависам с копачката.

ФИЛИАД

Хора, този неблагодарник ми счупи главата, защото го съветвах за доброто му!

ТИМОН

Ето, иде и третият, ораторът Демей. Той носи постановление в дясната ръка и казва, че ми е роднина. Благодарение на мене той изплати на града само в един ден шестнайсет таланта — беше осъден и понеже не можеше да плати, бе хвърлен в затвор, а аз го съжалих и го освободих. Когато наскоро разпределяше зрелищните пари^[25] на Ерехтеевата фила и аз отидох с молба за полагащата ми се част, той каза, че не ме признава за гражданин.

ДЕМЕЙ

Здравей, Тимоне, велика полза на рода си, опора на атиняните, закрила на Елада! Насъбраният народ и двата съвета^[26] отдавна вече те очакват. Но първо чуй постановлението, което съм написал в твоя чест:

„Тъй като Тимон Ехекратидов от дема Колит, мъж не само отличен, но и мъдър, както никой друг в Елада, през целия си живот непрекъснато върши прекрасни за града дела, а освен това в един само ден победи на олимпийските състезания в юмручен бой, борба и бягане, а още и с двоен и четворен впряг от коне...“

ТИМОН

Но аз дори не съм виждал Олимпия!

ДЕМЕЙ

Че какво от това? Ще я видиш по-късно. Все по-добре е да се притурят повече такива неща. „... и миналата година се отличи в бой за града против ахарнците и разби две дружини пелопонесци...“

ТИМОН

Как? Без да имам оръжие и без да съм вписан в наборните списъци?

ДЕМЕЙ

Скромно говориш за себе си, но ние щяхме да бъдем неблагодарни, ако не те помнехме.

„... Освен това, внасяйки решения, давайки съвети и бидейки стратег, той допринесе не малко за града. Въз основа на всичко това Съветът, Народът и Хелиеята^[27] решиха, поотделно по — фили и демове, както и всички съвкупно, да се издигне златна статуя на Тимон до статуята на Атина в Акропола^[28], с мълния в десницата и със седем лъча около главата, да бъде увенчан със златни венци и тия венци да бъдат обявени днес на новите трагически представления на Дионисиите^[29] (по този случай днес трябва да бъдат устроени Дионисиите). Това предложение направи ораторът Демей, негов най-близък сродник и ученик. Защото Тимон е най-добрият оратор и всичко друго, каквото пожелае.“

Това е то постановлението. Аз исках да доведа при тебе и сина си, когото нарекох на твое име Тимон.

ТИМОН

Как тъй, Демее, че ти не си женен, доколкото зная!

ДЕМЕЙ

Но догодина, ако даде бог, ще се ожения, ще ми се роди дете и — понеже ще бъде момче — ще го нарека Тимон.

ТИМОН

Не зная дали ще се ожениш, драги, след като получиш от мене хей такъв хубав удар.

ДЕМЕЙ

Олеле! Какво е това? Ти се стремиш към тирания, Тимоне, и биеш свободни хора, когато твоят свободен произход не е ясен! Но скоро ще бъдеш наказан както за всичко друго, така и задето запали Акропола!

ТИМОН

Но Акрополът не е запален, мръснико! Ясно е, че си доносник!

ДЕМЕЙ

Да, но си подкопал съкровищницата^[30] и оттам са твоите богатства!

ТИМОН

И тя не е подкопана, така че и това не е убедително.

ДЕМЕЙ

Ще бъде подкопана после. А всичко, което е било в нея, сега е у тебе!

ТИМОН

Тогава на ти още един!

ДЕМЕЙ

Олеле, челото ми!

ТИМОН

Не крякай, че ще ти дам и трети! То ще е съвсем смешна работа: без оръжие да разбия две пелопонески дружини, а да не смачкам едно мръсно човече! Напразно биха били олимпийските ми победи в юмручен бой и борба!

Но какво е това? Този не е ли Тразикъл, философът? Да, никой друг. Пуснал брадата, намръщил веждите, върви и нещо си мърмори, с поглед на титан^[31], с коса, щръкнала над челото, същински Борей или Тритон, каквито ги е нарисувал Зевксид! Този човек с прилична външност, със сериозна походка, с проста дреха от ранна сутрин разглежда хиляди въпроси на добродетелта, осъжда склонните към удоволствия, възхвалява умереността. Но когато след банята отиде на

гощавка и робът му поднесе голямата чаша — а той най-много обича чистото вино, сякаш е пил вода от Лета^[32]: показва поведение, диаметрално противоположно на утринните си проповеди, граби ядене преди всички — като ястреб, — тласка с лакти съседа си, брадата му е потънала в сосове, тъпче се като куче, наведен над паниците, сякаш в тях очаква да намери добродетелта, и грижливо изгребва чиниите с показалец, та нищо от кашата да не остави в тях.

Той е вечно недоволен — малко му е дори ако получи цялата баница или сам изяде прасето. Това е плодът на неговата лакомия и ненаситност. Той е къркач и пияница не само до песни и игри, но и до свади и ругатни. При това нямат свършек неговите приказки на чаша, и все за благоразумност и умереност. И това той говори вече, след като му е призляло от виното и е почнал смешно да пелтечи. После следва повръщане. Накрай неколцина го хващат и го изнасят от гощавката, а той с две ръце се улавя за флейтистката. Впрочем, дори когато е трезвен, той не ще отстъпи никому първенството в лъжа, нахалство и сребролюбие. Но и сред ласкателите е пръв, къдне се с готовност, шарлатанството му върви напред, а безсрамието го съпровожда. И изобщо той е крайно хитра твар и съвършен майстор в разнообразни изкуства. Затова ще си изпати и този прекрасен човек! — Какво е това? Охо! Тъй дълго не ни е спохождал Тразикъл!

ТРАЗИКЪЛ

Не съм дошъл за същото, заради което идват повечето, Тимоне. Смаяни от богатството ти, те се стекоха тук с надежда за сребро, злато и разкошни пирове и решиха да покажат своето голямо благоразположение към човек като тебе, прост и отзивчив. Ти знаеш, че за мене хлябът е достатъчна гощавка, че най-сладкото ми ядене е чубрица и лук или, ако някога си позволя лукс, малко солчица: Питието ми е изворна вода. А този плащ е по-хубав от всяка багреница. За мене златото не е по-ценно от крайбрежните камъчета. Дойдох заради тебе самия, за да не те разврати тази най-лоша и най-коварна придобивка, богатството, което много често за мнозина е ставало причина за непоправими беди. Та ако ме послушаш, най-добре цялото го хвърли в морето, то не е нужно на един отличен човек, който може да съзерцава богатството на философията. Но, драги, не го

хвърляй в дълбокото, ами колкото да влезе човек до под пъпа, недалече от брега, и само аз да го видя.

Ако не щеш това, тогава можеш и другояче, още по-хубаво: изнеси го веднага от къщи, без да оставиш за себе си нито грош, и го раздай на всички нуждаещи се — на този пет драхми, на този — мина, на този — половин талант. Ако някой е философ, право е да получи два или три пъти повече. А на мене — но аз не искам за себе си, а за да дам на нуждаещите се мои другари — ми стига да ми насипеш хей в тази торба, която не побира дори две цели крини егински. Скромнен и умерен трябва да бъде човекът на философията и да не мисли за повече от една торба.^[33]

ТИМОН

Браво за тези Думи, Тразикле! Но преди торбата, ако обичаш, дай си главата, да я обсипя с юмруци, че да ти отброя и с копачката!

ТРАЗИКЪЛ

Демокрацийо, законност! Бие ме един проклетник в свободен град!

ТИМОН

Защо се сърдиш, драги? Мигар те излъгах? Но свръх мярката ще ти хвърля още четири мери.

Ала какво е това? Мнозина се събират: Блепсий, ей го там, Лахет, Гнифон и изобщо полкът на бъдещите патиланци. Затова, я да се кача на тая скала, да оставя за малко копачката да си почине, че отдавна се бяхти да, събера колкото се може повече камъни и отдалеч да ги обсипя като с градушка!

БЛЕПСИЙ

Не хвърляй, Тимоне! Отиваме си!

ТИМОН

Но не без кръв и рани!

[1] Чрез епитетите в това изречение Лукиан имитира високопарната реч на епическата и трагическата поезия. — Б.пр. ↑

[2] Мандрагората била смятана за вълшебно растение, поради своето опияняващо и сънотворно въздействие. — Б.пр. ↑

[3] Егида е страшният щит на Зевс, който върховният бог разтърсвал и така предизвиквал бури. — Б.пр. ↑

[4] Като говори за корабокрушение, Лукиан има предвид световния потоп, който, според легендата, станал по времето на Прометеевия син Девкалион. — Б.пр. ↑

[5] Омиров епитет. — Б.пр. ↑

[6] С двете прозвища гигантоубиец и титанопобедител се загатва за битките с гигантите, унищожени от Зевс, и с титаните, които той победил и запратил вдън земя. — Б.пр. ↑

[7] Думите „Колко Фаетоновци и Девкалионовци“ са равнозначни на „колко световни пожара и колко потопа“. Легендата за пожара, предизвикан от Фаетон, син на Слънцето, е разказана от Овидий в „Метаморфози“. — Б.пр. ↑

[8] Според едно критско предание Зевс умрял и бил погребан близо до гр. Кносос. — Б.пр. ↑

[9] Диасиите били ежегоден атически празник в чест на Зевс Милосърдният. — Б.пр. ↑

[10] Последните думи загатват за поемата „Илиада“, (обръщение на жреца Хриз към бог Аполон):

*Ако нявга свидния ти храм съм окичвал,
ако съм нявга изгарял за тебе бедра тлъстомесни
от бикове и кози, изпълни ми ти тая молба...*

— Б.пр. ↑

[11] Перикъл защитил Анаксагор, когато последният бил съден за безбожие. — Б.пр. ↑

[12] Кучката в обора — пословичен израз, произлязъл от басня; проникнал и в българския фолклор. — Б.пр. ↑

[13] Деметрината жрица била длъжна да се въздържа от полови сношения по време на празника Тесмофорни. — Б.пр. ↑

[14] Образът е зает от спортната област. Пред бегачите било опъвано въже, спущането, на което означавало начало на състезанието (старт). — Б.пр. ↑

[15] Мелниците били местата, където провинилите се роби бивали подлагани на изтезателен труд. — Б.пр. ↑

[16] Срв. Теогнид. Там поетът казва, че мнозина, за да избегнат бедността, се хвърлят „от скали извисени“ „в морето рибеобилно“. — Б.пр. ↑

[17] Корибантите били жреци на малоазниската богиня Кабела, в чест, на която изпълнявали бесни танци. — Б.пр. ↑

[18] По заповед на Зевс Хермес убил стоокия Аргос, който преследвал превърнатата в крава Йо. — Б.пр. ↑

[19] Цитат из „Илиада“, (думи на Ирида към Посейдон). — Б.пр. ↑

[20] Стих из недостигналата до нас трагедия на Еврипид „Даная“. — Б.пр. ↑

[21] Този текст предава свободно началните стихове от „Първа олимпийска ода“ на Пиндар. В диалога „Сънят, или Петелът“ Лукиан предава дословно това място. — Б.пр. ↑

[22] Лукиан има предвид любовната връзка на Зевс с Даная. — Б.пр. ↑

[23] Тимон има предвид храмовете съкровищници в Делфи. Срв. Софокъл, „Едип цар“:

Зевсови сладки слова, в многозлатния Делфи родени!

— Б.пр. ↑

[24] Дитирамбът е химн в чест на бог Дионис (Бакхус). Тук — изобщо прославна песен. — Б.пр. ↑

[25] От времето на Перикъл атинската държава започнала да раздава зрелищни пари на по-бедните си граждани. Тези пари се равнявали на по два обола за всеки от трите дни представления. — Б.пр. ↑

[26] Двата съвета са Ареопагът и Съветът на петстотинте. — Б.пр. ↑

[27] Хелиеята е атинският съд, съставен от представители на десетте фили с общ брой души. — Б.пр. ↑

[28] Става дума за прочутата статуя на Атина, изработена от Фидий. — Б.пр. ↑

[29] Дионисии — празници в чест на бог Дионис, на които били устройвани драматически състезания. — Б.пр. ↑

[30] Съкровищницата, т.е. държавната хазна, която се пазела на Акропола. — Б.пр. ↑

[31] Титани са децата на Уран и Гея, сред тях: Океан, Хиперион, Япет, Кронос, Рея, Темида, Тетида. Водили борба за властта над света срещу Зевс, но били победени от него и затворени в Тартара. — Б.пр. ↑

[32] Лета — адска река, от чиято вода пиели мъртвите, за да забравят земния си живот. Тук Лукиан иска да каже, че вечерта философът забравя онова, което е проповядвал сутринта. — Б.пр. ↑

[33] Да не мисли за повече от една торба. Комизмът на тези думи се състои в двусмислието им. Торбата, която съдържала оскъден обед, била вечна спътница на някои философи. Тразикъл обаче мисли не за такова скромно съдържание на торбата. От предходните му думи става ясно, че той не си представя торбата без злато. Друг комичен ефект се крие в пародийния характер на въпросните думи: те напомнят латинската фраза *Sutor, ne supra crepidam* („Обуцарю, стой при обувката си!“), която предписва да се говори само по въпроси, по които човек е компетентен. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.